

25.16x36.56	1/2	6	עמוד	המגזין	מעריב -	15/10/2015	50035559-2
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260							

סדרת

דע

הודעות שמבשרות על דבר נורא שהולך לקרות, שמועות שמתפשטות כאש בשדה קוצים וסרטוני סנאך חסרי גבולות • האם מול מסרי האימה שנפוצים בעתות מלחמה ברשתות החברתיות, לציבור יש בכלל סיכוי להישאר רגוע?

עפר לבנת

הפלסטינית שהאינתיפאדה השלישית תיפתח היום! הניסוח לברו מעורר חשד שלא מדובר בשום מידע מוסמך, אך כמובן שזה שוב עורר את הדרישה למאבחה. רק אחרי דקות ארוכות, מי שהיכתבה שם שמדובר בהודעות שווא וגם הגנת נאלצה להתערב ולבקש שלא להתייחס אליהן. כשאני קוראת את ההודעות האלה, זה נראה לי בעיני קר מגוחך, אם כי אני מודה שהשמועה על הפיגוע בגן בתל אביב הייתה קצת מלחיצה. אבל בעבור הורים רבים, כך זה נראה, הודעות כאלה בהחלט יוצרות פחד ולחץ. היד הקלה על כפתור ה'סנד' מכעיסה ומקוממת אותי. הרי ההודעות האלה נשלחות בתפוצה מאוד רחבה, וכל כך הרבה אנשים נחשפים אליהן – במצב הנוכחי כשהעצבים גם ככה רוויי פנים, זה בטח לא מוסיף ולא מועיל.

"מלחמה וטרור הם שני דברים לגימרי שונים", אומר פרופ' סולי דרימן, ראש מגמת פסיכולוגיה קלינית וראש המרכז לשעבר לטיפול במשפחה במשך כר באוניברסיטת בן-גוריון בבאר שבע. "במלחמה יש לך שטח מוגדר, התחלה וסוף, הפסקות אש, ובאיזשהו שלב הדבר נגמר. בטרור אין לך את הלוקוס הזה ולכן כל רגע הדברים יכולים להתפוצץ. כך גם ברשתות החברתיות – משהו כותב למישהו לדקור יהודים והוא יוצא לרחוב ועושה את זה. זה יוצר חוסר ודאות טוטלי. אנשים לא יודעים איך להתנהג ומה יקרה. הם לא מורידים את הילדים למגרש המשחקים, דורשים שמירה טוטלית בבית הספר, החיים משתקיים".

לדברי פרופ' דרימן, כלי התקשורת, לצד סרטי הסנאף, שנותנים מקום לא לימות ויזואלית ופורנוגרפית, והודעות האימה – מעוררים את תחושת הפאניקה בציבור: "הם חושפים את הציבור לתמונות זועות, כל רגע משדרים על אירוע שקרה, יקרה או עלול לקרות. אין לאנשים זמן להירגע. אנחנו במצב של חרדה מתמדת".

יותר, טוענת שויגמן. "בהתחלה חשבתי ללכת עם תרסיס פלפל כשאני יוצאת עם הילדות, אבל אני פשוט לא הולכת איתן לשום מקום עכשיו. אני לא יוצאת איתן מהבית".

"חרדה מתמדת"

הודעה נוספת שהופצה בימים האחרונים בישרה על "צבא גדול של מחבליים שיתפזרו בכל רחבי הארץ... מדובר בפסיכופטים שיעשו הכל כדי להיראות כמו כל בן אדם כאן בישראל. מכוניות עם חלונות בצבע שחור".

וישנם כמובן גם סרטי הסנאף שמורפצים ברשתות ומציגים את הניסיונות לנטרל את המחבלים, כמו גם את הפצועים וההרוגים בפגיגות, בלי להסוך מהצופים את התמונות הקשות והאלימות.

"כשבועיים האחרונים, מאז שפרץ גל הטרור הנוכחי, קבוצת הוואטסאפ של הגן קולנית במיוחד", מספרת נועה, אם מרמת גן. "זה נראה כאילו האמהות מתחרות בינן לבין עצמן מי תצליח לרוע יותר פאניקה, מה שכמובן מוביל לדרישה חריגה שמעית להציב מאבטח בגן. מלבד שמועות על ניסיונות פיגוע בגן בתל אביב וברמת גן, משהי העלתה התרעה על 'יום זעם' שמתוכנן נה שבמסגרתו 'מלא מחבלים ומחבלות ינסו לבצע מלא פיגועים ודרישות ולפי מה שנמסר, הודיעו בגדה

צילום: גדי דרמן

המונית בקרב אזרחים. כך למשל, בימים האחרונים הופצה הודעה שלפיה "החל ממחר יתחילו להופיע בגני השעשועים נשים ערביות בלבוש רגיל ארוך כולל תיק צד, משקפי שמש והופעה מוסווית רגילה כדי לא לעורר חשד. יש להיזהר מכל זרה שמתקרבת אליכם. המחבלות רוצות לשחוט ילדים עם הסכין שיש להן בתיק. שמרו על הילדים, נתחו כל הזמן את הסביבה מסכנות ותהיו ערניים ורוכים לכל מצב".

"זה לא היה נשמע לי לגמרי אמיתי", מספרת הדר שויגמן, אם לשתיים ממושב בשפלה שקיבלה את ההודעה הזו, "אבל עדיין, כשהבתי שלי רצתה ללכת לגן שעשועים, אמרתי לה שלא. היה לי בראש שזה סתם, אבל בכל זאת אמרתי לה שהיום אי אפשר ללכת לשם".

מה היו התגובות של ההורים מפני כך שקיבלו את ההודעה הזו? "אנשים נלחצו ויכול להיות שזה גם הלחץ אותי. אמהות סיפרו שהן הולכות עם פצירה או עם סכין בתיק".

לתחושת הלחץ של ההורים תרמה בוודאי העובדה שגננות רבות החלו לנעול את שערי הגנים עד שההורים מגיעים לקחת את הילדים. "עם ילדים מרגישים את הלחץ והפחד יותר ודואגים

כבר בקיץ 2014, לפני פרוץ צוק איתן, נחשפו אזרחי ישראל באופן יומיומי, שלא לומר שעותי, להודעות חסרות בסיס מהסוג: "צוות ימ"מ פרץ לבית שבו הוחזקו הנערים. הנערים חולצו בשלום ונהרגו כמה מחבלים". אנחנו כבר יודעים איך חטיפתם של שלושת הנערים גילעו שער, נפתלי פרנקל ואיל יפרח הסתיימה, אבל בימים ההם רבים האמינו להודעה המתענת ההיא. דובר צה"ל נאלץ אז להוציא הודעה רשמית כדי להביא לסיום גל השמועות, שבה נאמר: "דובר צה"ל מבקש להבהיר כי גל השמועות שפורסם בשעות האחרונות בהקשר לגורל הנערים החטופים אינו מבוסס ואינו אחראי. המידע המהימן והמבוסס היחיד הוא זה שיוצא מדובר צה"ל ובקולו. דובר צה"ל קורא לציבור לנהוג באחריות ולא לקחת חלק בקידום שמועות בלתי מבוססות".

גם כיום, בימים שהטרור משתרלל ברחובות, נאלצות המשטרה והרשויות המקומיות להוציא כמעט מדי יום הודעות הרגעה בעקבות הודעות אימה שמתפשטות ברשתות החברתיות, בהן וואטסאפ ופייסבוק, ומעוררות היסטריה

פרופ' יאיר עמיחי המבורגר, המרכז הבינתחומי הרצליה (בתמונה): "כשאנו מצלמים או מעבירים הלאה סרטון קצר ובו בסוג של ליניץ' או ניסיון לפגיעה במחבל, אנחנו כלי בידי האויב שאומר: 'תראו מה היהודים עושים, והנה הם אפילו צילמו את זה'. זה הופך אותם לקורבנות"

50035591-8	15/10/2015	מעריב - המגזין	עמוד 7	2/2	25.38x32.17
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

▲ "זה יוצר חוסר ודאות טוטלי" הודעות וואטסאפ שנשלחו בימים האחרונים מימין: תיעוד הירי במחבל מהפיגוע בשכונת גאולה בירושלים צילום מסך

איך כדאי לפעול מול ההודעות הללו?
 "חשוב למתן את החשיפה לאירועים טראומטיים ולשמוע חדשות מפעם לפעם אבל לא כל 30 שניות", מוסיף פרופ' דרימן. "המדיניות החברתית צריכה להיות שמוסותים את הדברים כדי שהחשיפה לא תהיה כל הזמן. צריך לבשר על האירועים עד כמה שאפשר בצורה רגועה ושקולה. התקשורת צריכה להיות אחראית, צריך להציג תמונה אמينة שלא תיצור חוסר ודאות. הרבה פעמים כשמחכים יותר מדי זמן, אנשים נכנסים לחרדה גבוהה ואז יש התמוטטות".

"אנחנו חיים בתקופה קשה וצריך לנסות ולשמור על השגרה כמה שיותר", מסכם פרופ' עמיחי המבורגר. "צריך להבין שאם אנחנו מגיעים למצב של נוריות טוטלית, אנחנו לא משרתים שום דבר. מרום נוריות יש אנשים שאיבדו לגמרי את הצפון. הערכים המוסריים צריכים לעמוד מול עינינו. עלינו להתנהג על פיהם וגם להעביר את זה הלאה לילדים. ההורים צריכים להוות דוגמה לשפיות, לנהל סדר יום ולא להתמסר למסכים הקטנים. לשמור על איונים ולנסות לשמור על חיים נורמליים ככל הניתן".

הריגוש, הוא אומר. "אבל עלינו לשמור על מיקוד, שליטה פנימית ולא להיות תלויים במחייאות הכפיים. עלינו להיבין שהרבה פעמים אנחנו מהווים בעצמנו גורם שלילי בעצם הפצת מידע לא נאמן ומניפולטיבי. זה מידע שנועד הרבה פעמים לפגוע בנו כקבוצה. אנחנו נו הופכים שותפים לזריעה של פאניקה בציבור הישראלי. קשה להגיד את זה, אבל למעשה אנחנו משתפים פעולה עם האויב בלי שהתכוונו לזה".

למה הכוונה?
 "הסרטונים שאנחנו מעבירים, שבהם מבצעים לינץ' במחבלים שנפצעו, משרתים את האויב שמשתמש בסרטונים האלה נגדנו, במיוחד כשיש עריכה ולא רואים באמת מה קרה לפני על ידי המחבל שנפצע. זה הופך אותם לקורבנות. צריך להיות זהירים. מצד אחד, הנה אנחנו ניצחנו, סוג של הבסנו אותם, אבל מצד שני, אנחנו יוצרים פה תמונה של פיה אנחנו התוקפניים. צריך להילחם כאנשים שמבצעים לינץ' כאדם פצוע, כי יש דיון יש דיון, יש חוק שעל פיו צריך לפעול במדינה. כשאנחנו מצלמים סרטון קצר ובו הסרט מתחיל ונגמר בסוג של לינץ' או ניסיון לפגיעה במחבל, אנחנו כלי בידי האויב שאומר: 'תראו מה היהודים עושים, והנה, הם אפילו צילמו את זה'".

"בקרב האוכלוסייה יש קבוצות רגישות יותר - ניצולי שואה, עולים חדשים ומהגרים שלא דוברי עברית וזה מקשה", טוען פרופ' דרימן. "לקבוצות אלה לרוב אין קבוצת תמיכה, ואז החרדה גבוהה יותר. צריך שיהיה מקום לדבר על הדברים. בנוסף, אנשים ששכלו מישהו במלחמה או בפעולת טרור - אירוע חדש יכול לעורר אצלם את החרדה מחדש. אני עובד בער"ן בקו החם. המטלפנים הרגילים ממשיכים להתקשר, אבל בעקבות האירועים האחרונים אנשים רבים התחילו להתקשר, יש התעוררות מסוימת".

"המטרה של ארגון טרור בהפצת הודעות שקריות היא זריעת פחד בקרב אנשים", מוסיף פרופ' יאיר עמיחי המבורגר, ראש המרכז לחקר הפסיכולוגיה של האינטרנט במרכז הבינתחומי בהרצליה ומומחה לרשתות החברתיות. "זה סוג של תעמולה, ובעידן הוויראלי, כאשר אינפורמציה כזו עוברת כמו אש, הרבה פעמים אנשים שחושבים שהם מקבלים מידע חדש, משתפים פעולה עם ההודעות ומעבירים אותן הלאה. הבעיה היא שלרוב המידע אינו אמין משום שהמקור שלו לא ברק אותו, או שזה מידע שקרי ומניפולטיבי שנועד לפגוע. הנושא הזה של העברת הודעות שקריות הוא מאוד מאתגר כי קשה להגיע לאנשים שעומדים מאחורי זה. צריך להבין כי יש שני גורמים העומדים מאחורי זה: מצד אחד, יש אנשים שנהנים מהפצת מידע שקרי, והאידיאולוגיה שלהם בחיים היא 'מה יכול להיות יותר טוב מלפגוע באנשים בקטע של הפצת מידע שקרי, מפחיד, פוגע ומטריד'. מצד שני, יש כמובן את הצד השני שמנסה לזרוע פחד, ובפעילות טרור זה פן מאוד דומיננטי".

מדוע דווקא ההודעות האלו נבחרו ככלי מלחמה?
 "אנחנו נמצאים בעידן של פיצוץ מידע, אנשים כל הזמן מפיצים מידע יש מידע חדשותי אובייקטיבי ויש מידע שערוך בצורה מגמתית. מדובר על אחד האתגרים הגדולים של המאה ה-21. תמונות קשות מגיעות לכל פינה. יש הרבה גורמים אינטרסנטיים שפועלים בגזרה הזו. תמיד צריך לחשוב מה האינטרס מאחורי המידע".

נועה, אם מרמת גן: "עבור הורים רבים הודעות כאלה יוצרות פחד ולחץ. היד הקלה על כפתור ה'סנד' מכעיסה אותי. הרי ההודעות האלה נשלחות בתפוצה מאוד רחבה. במצב הנוכחי כשהעצבים גם ככה רופפים, זה בטח לא מוסיף ולא מועיל"

"לא להתמסר למסך"
 לדברי פרופ' עמיחי המבורגר, גם מי שמעבירים את ההודעות והסרטונים הלאה אחראים לא פחות לזריעת הפאניקה בציבור. "בעידן הפייסבוק אנחנו נו מחפשים כל הזמן את הלייקים ואת